

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะกล่าวถึงความ
เป็นมาของการนิเทศการศึกษา ความหมายของการนิเทศการศึกษา จุดมุ่งหมายของ
การนิเทศการศึกษา หลักการสำคัญในการนิเทศการศึกษา ความจำเป็นที่ต้องมีการ
นิเทศการศึกษา หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ หลักการนิเทศการศึกษา โครงสร้างและก
การบริหารงานของหน่วยศึกษานิเทศก์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ กระบวนการนิเทศการศึกษา การวางแผนการนิเทศการศึกษา โครงการ
นิเทศการศึกษา จุดมุ่งหมายของการวางแผนโครงการนิเทศการศึกษา ขั้นตอนในการวางแผน
โครงการ ลักษณะโครงการที่ดี วิธีการจัดทำโครงการนิเทศการศึกษา การนิเทศ
การศึกษาภายในโรงเรียน งานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน การประเมินผล
การนิเทศการศึกษา กิจกรรมการนิเทศการศึกษา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของการนิเทศการศึกษา

ฮาโรลด์ สเปียร์ส (Harold Spears อ้างถึงใน ชุม สีสุข 2523 : 13 - 14)

ได้ลำดับเหตุการณ์หรือประวัติการนิเทศการศึกษาของสหรัฐอเมริกาออกเป็น 4 สมัย คือ

สมัยแรก (ค.ศ. 1700 เศษ) การนิเทศการศึกษาเป็นการตรวจสอบ
และควบคุม โรงเรียนโดยบุคคลซึ่งไม่มีความรู้ด้านการศึกษา

สมัยที่ 2 (ค.ศ. 1800 เศษ) การนิเทศการศึกษาเป็นการตรวจสอบและ
ควบคุม โรงเรียน โดยเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา

สมัยที่ 3 (ค.ศ. 1875-1900) เป็นสมัยที่แต่งตั้งศึกษานิเทศก์ขึ้นให้
ปฏิบัติหน้าที่พร้อมทั้งมอบหน้าที่ให้ครูใหญ่ปฏิบัติหน้าที่พิเศษด้วย การนิเทศสมัยนี้มุ่ง
แก้ปัญหาการเรียนการสอน ใช้ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ เป็นผู้ปฏิบัติงาน

สมัยปัจจุบัน การนิเทศการศึกษาเป็นการจัดการศึกษาอบรม มุ่งศึกษา ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้เหตุผลและสติปัญญา หาทางฝึกฝนครู ค่ายวิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความสามารถของครูให้สูงขึ้น

การนิเทศการศึกษาของประเทศไทยนั้น ศึกษาโดย วิรุฬห จิตต์นิเวศ (อ้างถึงใน สังก อุหรานันท์ 2529 : 3) ได้พบว่า ในปี พ.ศ. 2430 การนิเทศ การศึกษาจะมุ่งการควบคุมและแนะนำให้ครูปฏิบัติงานทางด้านการสอนโดยกระทำใน ลักษณะของการตรวจตรา พ.ศ. 2443 มุ่งการตรวจเพื่อควบคุมแนะนำและช่วยเหลือ ครูด้านการเรียนการสอน พ.ศ. 2476 มุ่งให้โรงเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกันทาง ด้านวิชาการ พ.ศ. 2491 มุ่งช่วยเหลือแนะนำโรงเรียนโดยไม่มีอำนาจในการสั่งการ พ.ศ. 2499 มุ่งให้เป็นที่ปรึกษาทางด้านการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร อบรมครู และทำการค้นคว้าทางด้านการศึกษา แต่ไม่มีอำนาจทางด้านการบริหาร พ.ศ. 2509 ศึกษาพิเศษได้เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2509 แต่นโยบายในการปฏิบัติงานก็ยังเป็นไปตามนโยบาย ปี พ.ศ. 2499

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งวิวัฒนาการของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย เป็น 3 ระยะ (นิพนธ์ กินาวงศ์ 2522 : 129) มีดังนี้

1. การนิเทศการศึกษาคือ การควบคุมการศึกษา เริ่มตั้งแต่ประเทศไทย มีระบบโรงเรียน จนกระทั่งสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475)

2. การนิเทศการศึกษาคือ การตรวจโรงเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 -

3. การนิเทศการศึกษาคือ หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496- ปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาของไทย และของต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมากคือ เริ่มจากไม่มีแบบแผน อาศัยการ ตรวจสอบควบคุมในการปฏิบัติและค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นกรณีที่มีเจ้าหน้าที่เฉพาะ มีระเบียบแบบแผน มีการปฏิบัติงานแบบวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ มีการพัฒนาโดยตลอด จนถึงปัจจุบันนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

ความหมายของคำว่า "การนิเทศการศึกษา" นี้ มีผู้ให้คำอธิบายคือ ความหมายไว้ในหลายลักษณะ ซึ่งจะแตกต่างกันตามประสบการณ์ แนวคิด และเหตุผลของแต่ละบุคคล มีทั้งชาวต่างประเทศและชาวไทย เช่น

คิมบอลล์ ไวส์ (Kimball Wiles 1955 : 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา คือการช่วยเหลือพัฒนาสภาวะการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

คาเตอร์ วี. กูด (Cater V. Good 1959 : 539) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาให้รู้จักวิธีการปรับปรุงงานสอน ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิชาชีพ ทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือก และปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุและเนื้อหา การสอน ปรับปรุงวิธีสอนและช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

แฮร์ริส และเบสเซนต์ (Harris and Bessent 1969 : 11) ได้ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคคลและสิ่งต่าง ๆ วัตถุประสงค์เพื่อค่าเนนการรักษาหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติของโรงเรียน เพื่อส่งผลต่อความสำเร็จของเป้าหมายหลักของโรงเรียนที่วางไว้

สาย ภาณุรัตน์ (2511 : 11-13) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามอย่างหนึ่งในหลายอย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพ ทั้งด้าน การเรียนการสอน

ชุม สีสุข (2523 : 16) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้คือ การจัดกิจกรรมหลาย ๆ อย่างเพื่อพัฒนาครู ให้สามารถทำการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดผลต่อความเจริญงอกงามของเด็ก

นิวัตร นาคะเวช (2528 : 14) ได้สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการศึกษาที่ผู้บริหารบุคลากรในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาร่วมมือกันจัดขึ้น ในการพัฒนาการปฏิบัติงานของครูในทุกด้าน รวมทั้งให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

ในการเรียนของนักเรียน

นิพนธ์ ไทพานิช (2528 : 13) ได้กล่าวถึงความหมายของการนิเทศการศึกษาโดยสรุปว่า เป็นลักษณะของการนิเทศการศึกษาที่เป็นงานและพันธกิจของการนิเทศการศึกษาโดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน

สังค อุทรานันท์ (2529 : 7) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน พอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องครอบคลุมหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ทางด้านการศึกษา ดังนี้.-

1. การช่วยเหลือพัฒนา
2. ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาในการแนะนำปรับปรุง และประเมินผล
3. กระทำต่อบุคคลและสิ่งต่าง ๆ เพื่อผลสำเร็จของเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในสถานศึกษา
4. ช่วยส่งเสริมการศึกษาที่มีคุณภาพทั้งด้านการเรียนการสอน
5. กิจกรรมหลาย ๆ อย่าง หรือกระบวนการเพื่อพัฒนาครู การปฏิบัติงานของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
6. กระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อผลสัมฤทธิ์สูงสุดของนักเรียน ในด้านการเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้
7. การปรับปรุงการเรียนการสอน

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

บริกส์ และจัสแมน (Briggs & Justman 1952 : 5-19) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ช่วยให้การเห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาเด่นชัดขึ้น ตลอดจนวิถีทางปฏิบัติของโรงเรียน เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น
2. ช่วยให้การเข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ทั้งสามารถหาวิธีการช่วยให้เด็กสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้
3. ช่วยสร้างความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ครู เพื่อช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงด้านวิชาชีพ ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน และความร่วมมือกับชุมชน
4. ช่วยให้การมีขวัญดี ร่วมมือทำงานกับกลุ่มอย่างมีความสุข เพื่อบรรลุผลร่วมกัน
5. ช่วยค้นหาและพัฒนาความสามารถของครู
6. ช่วยพัฒนาความสามารถด้านการสอนให้แก่ครู
7. ช่วยเหลือในการปฐมนิเทศครูใหม่
8. ช่วยให้การสามารถประเมินผลตนเองและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน
9. ช่วยให้การสามารถวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนและหาทางช่วยเหลือนักเรียน
10. ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
11. ช่วยชุมชนได้เข้าใจปัญหาของโรงเรียนเพื่อจะได้ร่วมมือแก้ปัญหา
12. ช่วยป้องกันมิให้ชุมชนเข้าใจผิดและใช้ครูโดยไม่มีเหตุผลสมควร

สังค อุทรานันท์ (2529 : 7-8) ได้กล่าวไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อพัฒนาคน
2. เพื่อพัฒนางาน
3. เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์และ
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

จากความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่มีผู้กล่าวไว้ในตอนต้นพอสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานั้นก็เพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาความสามารถของครู พัฒนาการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตรให้สามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายในการ

จัดการศึกษา สร้างขวัญและกำลังใจ สร้างการประสานสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการสำคัญในการนิเทศการศึกษา

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 41-44) ได้ให้หลักในการนิเทศการศึกษาเอาไว้ 5 ประการคือ

1. การนิเทศการศึกษาคือปรัชญา (Supervision is Philosophy)
2. การนิเทศการศึกษาคือความร่วมมือ (Supervision is Cooperative)
3. การนิเทศการศึกษาคืองานสร้างสรรค์ (Supervision is Creative)
4. การนิเทศการศึกษาคือวิทยาศาสตร์ (Supervision is Scientific)
5. การนิเทศการศึกษายังให้เกิดผล (Supervision is Effective)

ชุม สีสุธ (2523 : 30) ได้สรุปหลักสำคัญในการนิเทศการศึกษา คือ ทำเนิการให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยตนเองได้มากที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ พร้อมทั้งนั้นก็จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาเป็นส่วนช่วยเหลือให้ครูเกิดความคิดริเริ่ม คิดค้น ศึกษา หาวิธีที่ดีกว่าอยู่เสมอ หลักในการนิเทศอีกประการหนึ่งก็คือ ประสานงานทำความเข้าใจในระหว่างบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนชุมชนนอกโรงเรียน โดยยึดหลักว่ากิจกรรมทุกประการมุ่งไปที่ครู เพื่อบังเกิดผลดีต่อการเรียนการสอน และการพัฒนาของนักเรียน

ความจำเป็นที่ต้องมีการนิเทศการศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป. : 6-7) ได้กล่าวถึง การนิเทศการศึกษาว่ายังมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้เพื่อปรับปรุงสภาพการศึกษาในปัจจุบัน กล่าวคือ

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Social Change) ศึกษาพิเศษก็ต้องทำตัวเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษาโดยทำงานร่วมกับครูอาจารย์ คณะครู คณะบุคคล

2. การผลิตครู สถาบันผลิตครูไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำอย่างไรจึงจะผลิตครูให้มีประสิทธิภาพได้ เพราะการผลิตครูนั้นเมื่อไปทำงานในสถานศึกษาจะต้องมีการฝึกอบรมประจำการ (Inservice Education) อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. มาตรฐานการศึกษา (Standardization) ในการรักษามาตรฐานของการศึกษานั้น ต้องอาศัยผู้ชำนาญโดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้มาทำงาน และช่วยนิเทศความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ครูที่ทำการสอนประจำให้มีความคิดกว้างไกล ก้าวหน้าทันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป

วินัย เกษมเศรษฐ (2521 : 3) กล่าวถึง ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาว่าดังนี้

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนไป การศึกษาจึงต้องเปลี่ยนไปให้สอดคล้องด้วย

2. การแบ่งงานหน้าที่ส่วนราชการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ต้องมีองค์ประกอบของ 2 งาน คือ ฝ่ายบริหารและธุรการ กับฝ่ายวิชาการ ศึกษานิเทศก์อยู่ในฝ่ายวิชาการมีหน้าที่นิเทศให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3. ความชำนาญในการแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนการสอนดีขึ้น จะต้องเป็นผู้ชำนาญโดยคัดเลือกจากผู้มีความรู้ความสามารถ ความประพฤติก และประสบการณ์มาทำการนิเทศ

4. มาตรฐานการศึกษา ปกติโรงเรียนจะแบ่งงานออกเป็นฝ่ายบริหารและธุรการ ฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการ ในฝ่ายวิชาการจะมีหัวหน้าสาขาวิชาหรือผู้ช่วยทำหน้าที่นิเทศในโรงเรียนอยู่แล้ว แต่มีข้อจำกัดตรงที่ใครเป็นผู้กระทำ ทัศนะหรือความชำนาญจึงแคบและไม่อาจรักษามาตรฐานการศึกษาระดับประเทศได้เนื่องจากนิเทศในโรงเรียนเท่านั้น

จากความจำเป็นที่ควรมีการนิเทศการศึกษานั้นมีสิ่งให้เห็นสอดคล้องกันสองประการคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมกับมาตรฐานการศึกษา ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ส่วนสิ่งที่เห็นแตกต่างกันมีสามประการคือ การผลิตครูของสถาบันผลิตครู การ-

แบ่งงานในหน้าที่ส่วนราชการต่าง ๆ และความชำนาญในการแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ นั้นแตกต่างกันไปตามพรศนะของแต่ละบุคคล

หน้าที่ของศึกษานิเทศก์

ในทัศนะของลูซิโอ และแมคเนล (Lucio and McNeil 1962 : 26)

มี 6 ประการคือ 1) การวางแผน 2) การบริหาร 3) การนิเทศ 4) พัฒนาหลักสูตร 5) สาขิตการสอน 6) การวิจัยของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben. M. Harris 1963 : 14-15) มี 10 ประการคือ 1) พัฒนาหลักสูตร 2) จัดระบบการสอน 3) คัดเลือกบุคลากรให้เหมาะสม 4) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก 5) การจัดอุปกรณ์การสอน 6) การจัดอบรมครูประจำการ 7) จัดปรุมนิเทศครูใหม่ 8) จัดบริการค้ำอื่น ๆ (เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน) 9) สร้างความสัมพันธ์อันดี 10) การประเมินผล สำหรับเสวียริงเจน (Mildred E. Swearingen) 1962 : 42) กล่าวไว้ 8 ประการคือ 1) ร่วมกันทำงานกับครู 2) ปกป้องความเป็นผู้นำให้กับครู 3) เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ครู 4) กระตุ้นให้ครูเกิดความคิดริเริ่ม 5) จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกและประเมินผลความเปลี่ยนแปลง 6) วิเคราะห์สภาวะการสอน 7) เสริมสร้างความรู้ด้านวิชาชีพ 8) ผสมผสานจุดมุ่งหมายการศึกษา

งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอมีหน้าที่ดังนี้

1) ร่วมวางแผนและดำเนินการนิเทศ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง และติดตามผลการปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน ให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการและงานโครงการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนเป็นพิเศษ ในเรื่องอนามัยโรงเรียน สุขศึกษา สายการศึกษา ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กีฬา จริยธรรม วัฒนธรรม และอื่น ๆ

2) เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการ ตามความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน 3) ส่งเสริมให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนนิเทศการศึกษาได้

4) ส่งเสริมการทดลอง ค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา 5) รวบรวมข้อมูล และสถิติทางการศึกษาของสถานศึกษาในอำเภอหรือกิ่งอำเภอให้เป็นปัจจุบัน 6) วางแผนพัฒนาการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

7) ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน 8) ร่วมมือในงานวิจัย

และส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ในโรงเรียน 9) เสนอแนะการจัดตั้งงบประมาณ และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ 10) ศึกษาเพื่อ เสนอแนะการจัดตั้ง รวม หรือเลิกชั้น โรงเรียนภายในอำเภอหรือกิ่งอำเภอ 12) ปฏิบัติงานโครงการพิเศษ 13) ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจาก หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

หลักการนิเทศการศึกษา

เบอร์ตัน และบรูกเนอร์ (Burton and Brueckner 1955 : 71-72) กล่าวไว้ว่า หลักการนิเทศศึกษามีอยู่ 4 ประการคือ

1. การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา (Theoretically sound)
2. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific)
3. การนิเทศการศึกษาความเป็นประชาธิปไตย (Democratic)
4. การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ (Creative)

วินัย เกษมเศรษฐ (2521 : 7-26) ได้กล่าวถึง หลักการนิเทศ การศึกษาไว้คือ

1. หลักสภาพผู้นำ คือการใช้อิทธิพลของบุคคลทำให้บรรลุเป้าประสงค์
2. หลักความร่วมมือคือการร่วมพลังเพื่อเหตุร่วมกัน
3. หลักการเห็นใจคือ การคำนึงถึงบุคคลอื่นในทางดี
4. หลักการสร้างสรรค์ คือการใช้พลังในการผลิตหรือมีความคิดใหม่
5. หลักบูรณาการคือ การรวมสิ่งที่อยู่กระจัดกระจายให้เข้าสู่ภาวะสมบูรณ์

6. หลักมุ่งชุมชนคือ การแสวงหาปัจจัยมาปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น
7. หลักการวางแผนคือ การวิเคราะห์และหาทางแก้ไขปัญหาในอนาคต
8. หลักการยืดหยุ่น คือการจัดที่พร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป

9. หลักวัถตุวิสัย คือ คุณภาพที่เป็นผลจากหลักสภาพความจริง

สังค อุทรานันท์ (2529 : 11-14) กล่าวถึงลักษณะสำคัญที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในปัจจุบัน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาหลักการและทฤษฎีการนิเทศการศึกษาไว้ 3 หลักการ มีดังต่อไปนี้คือ

หลักการที่ 1 : การนิเทศการศึกษาเป็น "กระบวนการ" ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

หลักการที่ 2 : การนิเทศการศึกษาเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่าน "ตัวกลาง" คือครูและบุคคลากรทางการศึกษา

หลักการที่ 3 : การนิเทศการศึกษา (ในประเทศไทย) เน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย

จากหลักการนิเทศการศึกษาของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงในตอนต้นนั้น จะเห็นว่า มีหลักการที่ยอมรับกัน (มีความเห็นตรงกัน) อยู่ 2 หลักการ คือ

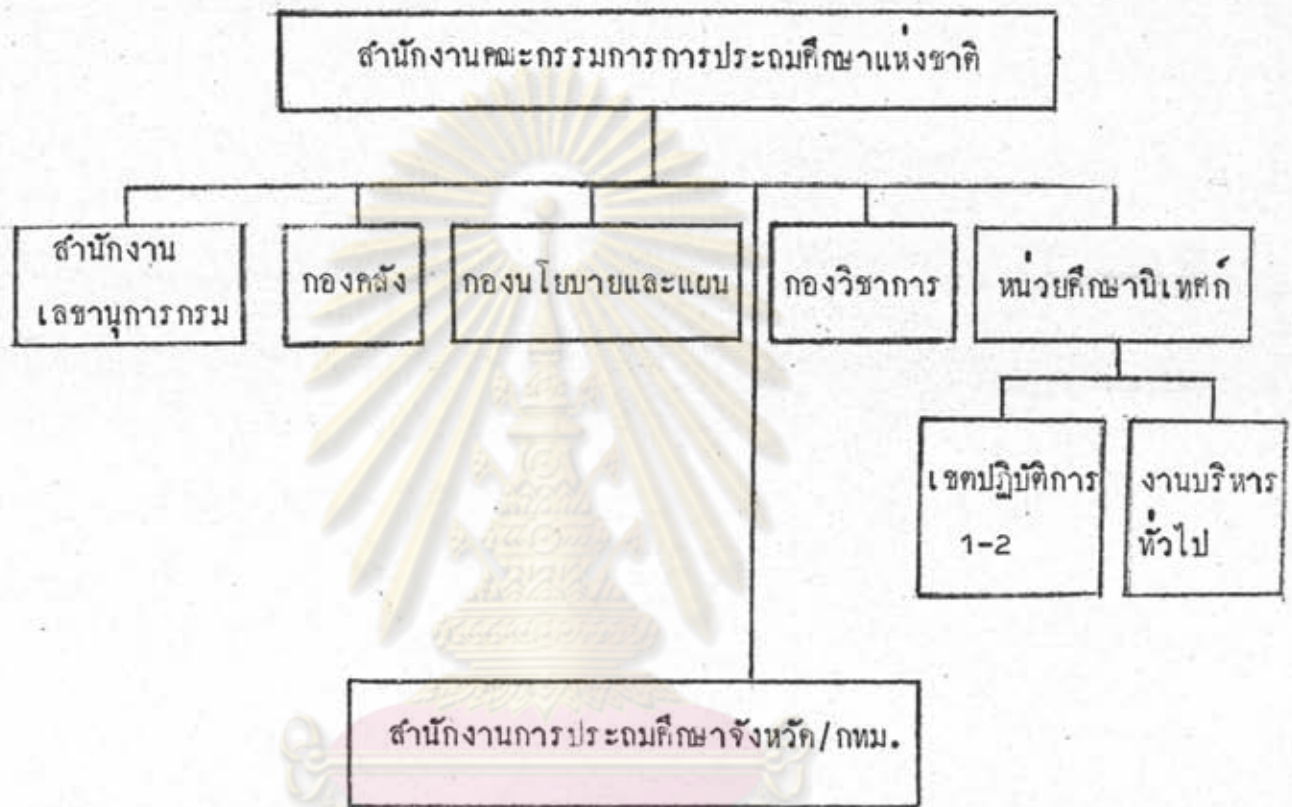
1. หลักการนิเทศการศึกษาในแนวทางประชาธิปไตย (Democratic)
2. หลักการนิเทศการศึกษาในแนวทางการสร้างสรรค์ (Creative)

นอกจากนั้น หลักการนิเทศการศึกษาจะแตกต่างกันตามแนวคิด ความประสงค์ และตามเหตุผลของความเหมาะสมในแต่ละบุคคล

โครงสร้างและการบริหารงานของหน่วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

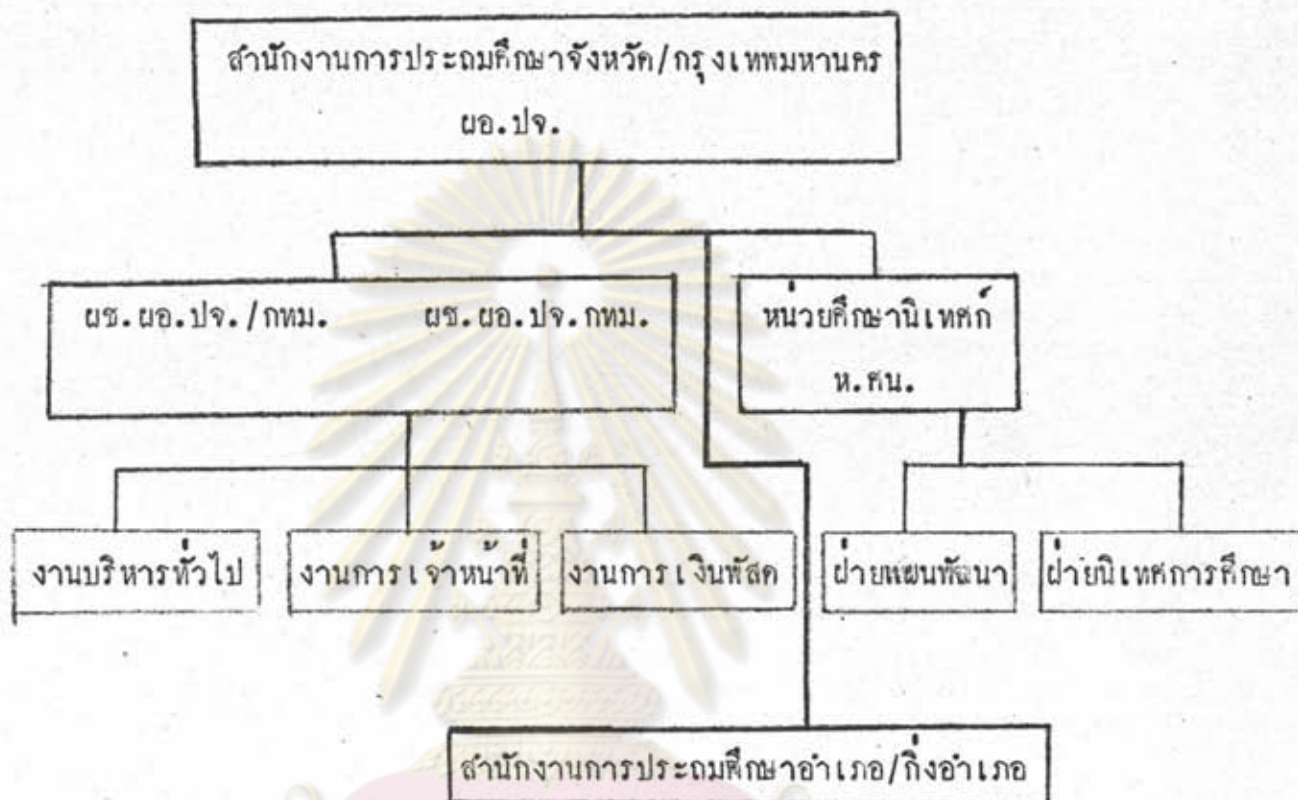
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา (2524 : 1-30) ได้จำแนกโครงสร้างการบริหารงานของหน่วยศึกษานิเทศก์ พร้อมกับรายละเอียดต่าง ๆ มีดังนี้คือ

ก. โครงสร้างหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. โครงสร้างหน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/กทม.

ค. งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ มีงานหลัก คือ งานนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นความหวังของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในอันที่จะให้ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ นิเทศช่วยเหลือ แนะนำ และส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ และจัดทำแผนพัฒนาของอำเภอ นอกจากนี้ ยังมีงานที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

งานนิเทศการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
มีหน้าที่ดังนี้

1. ร่วมวางแผนและดำเนินการนิเทศ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง และติดตามผลการปฏิบัติงานกลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน ให้บังเกิดผลตามมาตรฐานทางวิชาการ และงานโครงการสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนเป็นพิเศษ ในเรื่องอนามัย โรงเรียน สุขศึกษาสายการศึกษา ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กีฬา จริยธรรม วัฒนธรรม และอื่น ๆ
2. เป็นวิทยากรการประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการ ตามความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนนิเทศการศึกษาได้
4. ส่งเสริมการทดลอง ค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา
5. รวบรวมข้อมูล และสถิติทางการศึกษาของสถานศึกษาในอำเภอหรือกิ่งอำเภอให้เป็นปัจจุบัน
6. วางแผนพัฒนาการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
7. ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด
8. ร่วมมือในงานวิจัยและส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ในโรงเรียน
9. เสนอแนะการจัดตั้งงบประมาณและการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
10. ศึกษาเพื่อเสนอแนะการจัดตั้ง รวม หรือเลิกโรงเรียนภายในอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
11. ปฏิบัติงานเลขานุการ คณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ
12. ปฏิบัติงานโครงการพิเศษ
13. ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

กระบวนการนิเทศการศึกษา

ชุม สีสุข (2523 : 31) ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง แบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่วางลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้นจะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ สังก อุทรานันท์ (2529 : 80-92) ได้รวบรวมกระบวนการบริหารหรือกระบวนการนิเทศการศึกษาต่าง ๆ และนำเสนอกระบวนการในการจัดการนิเทศการศึกษา ดังนี้.-

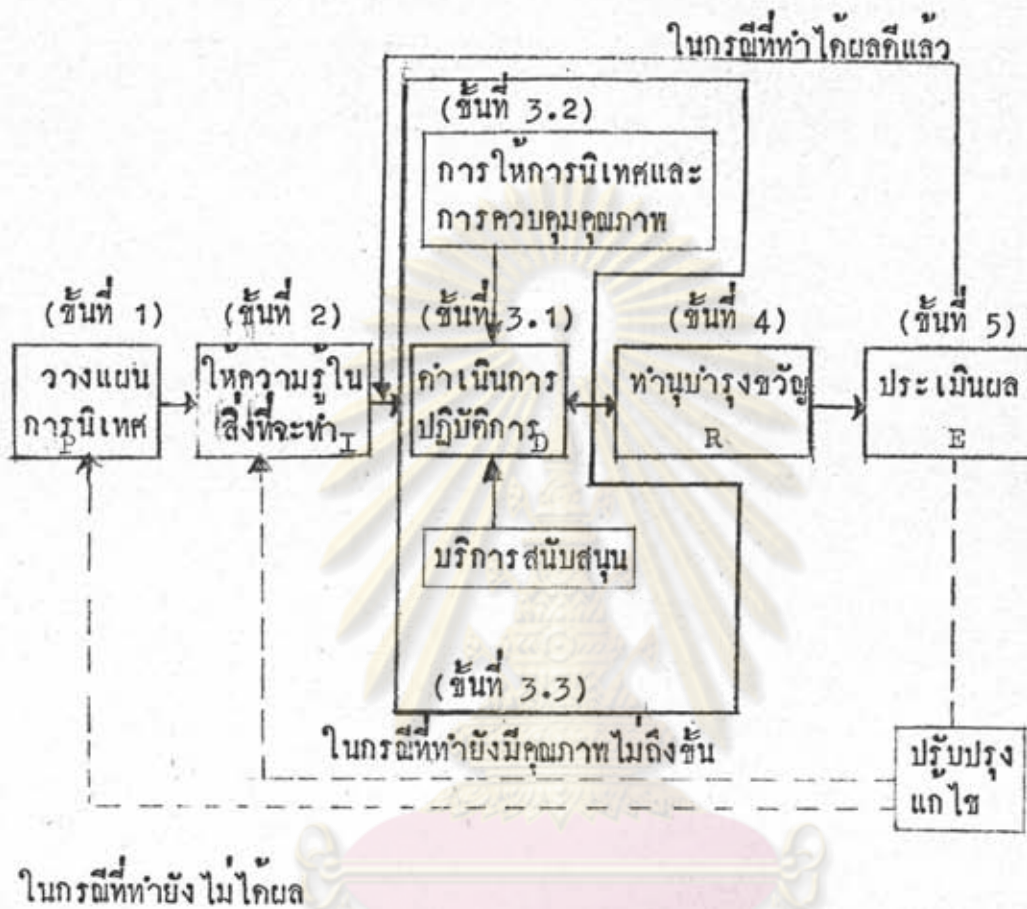
1. กระบวนการบริหารงานของแอลเลน (Louis A. Allen) ซึ่งแฮร์ริส (Harris 1963) ได้แนะนำให้นำมาใช้มี 5 ขั้นตอนที่เรียกกันว่า "POLCA" ซึ่งเป็นที่ยอมรับมา คือ 1) กระบวนการวางแผน (Planning Processes) 2) กระบวนการจัดสายงาน (Organizing Processes) 3) กระบวนการนำ (Leading processes) 4) กระบวนการควบคุม (Controlling Processes) 5) กระบวนการประเมินสภาพการทำงาน (Assessing Processes)

2. กระบวนการนิเทศงานของแฮร์ริส (Ben M. Harris) ในปี ค.ศ. 1975 มี 6 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินสภาพการทำงาน (Assessing) 2) จัดลำดับความสำคัญของงาน (Prioritizing) 3) ออกแบบวิธีการทำงาน (Designing) 4) จัดทรัพยากร (Allocating Resources) 5) ประสานงาน (Coordinating) 6) นำการทำงาน (Directing)

3. กระบวนการนิเทศการศึกษาสำหรับสังคมไทยที่นำเสนอโดย สังก อุทรานันท์ เรียกชื่อย่อว่า "PIDRE" (อ่านว่า โท-ที-เร) มีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การวางแผนการนิเทศ (Planning-P)
- ขั้นที่ 2 ให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงาน (Informing-I)
- ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติงาน (Doing-D)
- ขั้นที่ 4 สร้างเสริมกำลังใจ (Reinforcing-R)
- ขั้นที่ 5 ประเมินผลการนิเทศ (Evaluating-E)

กระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอน สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

(กระบวนการนิเทศการศึกษาแบบ "PIDRE")

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวางแผนการนิเทศการศึกษา

การวางแผนเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ดังนั้นจึงควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและวิธีการในการวางแผนการจัดการนิเทศการศึกษา ดังที่ สังก์ อุทรานันท์ (2529 : 93-111) ได้กล่าวไว้มีดังนี้คือ

1. หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการวางแผนการนิเทศการศึกษา
  - 1.1 ผู้รับผิดชอบและผู้ร่วมวางแผน
  - 1.2 ขอบเขตของงานนิเทศการศึกษา
  - 1.3 หลักการวางแผนที่ดี
  - 1.4 ภารกิจในการวางแผน
2. การประเมินสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการนิเทศการศึกษา
  - 2.1 การศึกษาปัญหาเฉพาะ
  - 2.2 การประเมินความต้องการจำเป็น
3. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา
  - 3.1 ลักษณะในการกำหนดจุดมุ่งหมาย
  - 3.2 หลักในการกำหนดจุดมุ่งหมาย
4. การกำหนดทางเลือก (Selecting of Alternatives)
  - 4.1 การระบุทางเลือก
  - 4.2 การประเมินทางเลือก
    - 4.2.1 การทดลอง
    - 4.2.2 การใช้ประสบการณ์
    - 4.2.3 วิธีการวิจัยและวิเคราะห์
5. การจัดทำโครงการนิเทศ
  - 5.1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ
  - 5.2 การเขียนโครงการนิเทศ

โครงการนิเทศการศึกษา

โครงการและแผนงานเป็นกระบวนการทำงานที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สมพร แสงชัย (2520 : 63) ได้กล่าวถึงโครงการว่า เป็นยุทธวิธีที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ซึ่งจะตอบสนองความจำเป็นอันเกิดจากการสำรวจสถานะของงาน หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า โครงการก็คือแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนงานที่ไว้ไว้ หรือโครงการก็คือขั้นในการปฏิบัติของแผนนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ก่อนที่จะพิจารณาถึงรายละเอียดของโครงการ เพื่อให้เนื้อหาสอดคล้องกัน จะขอกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของแผนงานเป็นอันดับแรก มีผู้กล่าวถึงแผนงานไว้หลายท่าน พันธ์ หันนาคินทร์ (2513 : 10) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

การวางแผนงานนับเป็นการกระทำขั้นแรกของการบริหารงาน เป็นการดำเนินการเลือกวิธีปฏิบัติจากแนวความคิดต่างๆ ที่จะนำไปสู่การกระทำจริง การวางแผนงานเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรเมื่อไร ด้วยวิธีการอย่างไร และจะให้ใครทำ การวางแผนงานจึงเป็นการกำหนดล่วงหน้าในการที่จะใช้กำลังคนหรือกำลังทรัพย์ที่มีอยู่ (หรือคาดว่าจะมี) โดยพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น ๆ เช่น กฎหมาย ระเบียบ จารีต ประเพณี เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนั้นการวางแผนจึงเป็นการกระทำเพื่อเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่มีอยู่แล้วกับเป้าหมายที่ต้องการ จึงนับได้ว่าแผนงานเป็นเครื่องมือสำหรับการทำงานของสถาบันหนึ่ง ๆ

นอกจากนี้ สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (ภิญโญ สาขร 2514 : 148) ได้ให้หลักเกี่ยวกับแผนงานไว้ว่าจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องใหญ่ ๆ 4 เรื่อง คือ

1. การจำกัดและขยายความมุ่งหมายและขอบเขตของการปฏิบัติงาน
2. การสำรวจหรือค้นคว้าวิจัยเพื่อทราบสภาพอันแท้จริงที่จะมีส่วนทำให้การปฏิบัติงานได้ประสบความสำเร็จ
3. การวิเคราะห์เพื่อทราบความหมายของข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานและการทำนายผลอันจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติการ เพื่อให้เป้าหมายได้ประสบความสำเร็จ

4. การตัดสินใจสั่งการ เพื่อวางแผนการปฏิบัติการต่าง ๆ ตามกระบวนการที่ได้กำหนดความมุ่งหมาย สํารวจข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลไว้ ทั้งกล่าวแล้วในสามข้อข้างต้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการวางแผนก็คือ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะปฏิบัติงานขององค์การให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีโครงการปฏิบัติงานเป็นตัวแสดงบุทวิซีในการปฏิบัติ

การนิเทศการศึกษา เป็นการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องวางแผนตลอดถึงกำหนดบุทวิซีหรือโครงการปฏิบัติงานอย่างรอบคอบ ประกาศแสงเพชร (2521 : 120) กล่าวไว้ว่า

การนิเทศการศึกษาที่คําคือ การนิเทศตามแผนทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษาก็คือเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประเภท เป็นงานที่บุคคลหลายกลุ่มช่วยกันทำและเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคํานวณวิชาการ วัสดุและกิจกรรมการเรียนรู้หลายประเภท การวางแผนที่ดีเท่านั้นที่จะสามารถทำให้บรรลุผลงานตามทางคนใด การที่จะทำเช่นนี้ก็จำเป็นจะต้องใช้ความสามารถในการคาดการณ์เหตุการณ์ข้างหน้าที่เหมาะสมโดยอาศัยข้อมูลและหลักการต่าง ๆ

การที่จะนิเทศตามแผนได้จำเป็นจะต้องมีโครงการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกัน แผนการนิเทศสนองจุดประสงค์ของแผน และจุดประสงค์เหล่านั้น เกิดขึ้นจากการศึกษาสภาพการณ์อย่างแน่ชัด

ลำดับต่อไปเป็นรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผนโครงการนิเทศการศึกษาเพื่อจะไ้มองเห็นลำดับขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

จุดมุ่งหมายของการวางแผนโครงการนิเทศการศึกษา

1. เพื่อให้ศึกษานิเทศกํานี้เฉพาะเกี่ยวกับคําทราบกิจการของคณะ ทั้งที่ไ้ทำมาแล้ว และที่คํองทำต่อไป

2. เพื่อให้สมาชิกในคณะไค้ทราบเป้าหมายที่แน่นอนว่าจุดหมายปลายทางเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษานั้น คณะของตนต้องการอะไร มีเป้าหมายอยู่ที่ไหน
3. เพื่อให้สมาชิกไค้มีความรู้สึกร่วมกันว่า งานนิเทศการศึกษานั้นทุกคนมีส่วนร่วมด้วยกันทั้งนั้น มีส่วนที่จะต้องรับผิดชอบและรับชอความช่วยเหลือกัน
4. เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนไค้ทราบหน้าที่ของตนโดยชัดแจ้ง
5. เพื่อเป็นการประหยัดเวลาในการทำงานเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา เพราะเมื่อไค้วางโครงการและแผนงานไว้ไค้แล้ว การปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษาก็ดำเนินไปโดยสะดวก อุปสรรคจะมึ้นน้อยลง ทำให้มีระเบียบในการทำงานยิ่งขึ้น
6. เพื่อให้สมาชิกไค้เข้าใจความมุ่งหมายของการนิเทศในครั้งใดครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะถูกต้องตรงกัน มีเป้าหมายอันเดียวกัน โดยเฉพาะเจาะจงลงไป
(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2509 : 109-110)

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอจะทำให้เกิดแนวคิดไค้ว่า หากไค้วางโครงการไว้ไค้อย่างรัดกุมถูกต้องแล้ว การปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศการศึกษาก็จะลุล่วงไปไค้ด้วยไค้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้โครงการที่วางไว้เป็นโครงการที่สามารถปฏิบัติไค้ สนองจุดมุ่งหมายที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องยึดหลักในการวางโครงการ สาย ภาณุรัตน์ (2511 : 61) ไค้ให้หลักในการวางโครงการไว้ไค้ควรยึดหลัก W5H อันไค้แก่

What	เราทำอะไร ให้ระบุงานที่ต้องการ
Why	ทำเพื่ออะไร ให้ระบุงานวัตถุประสงค์ของงานที่จะทำ
When	ทำเมื่อไร ให้กำหนดวัน เวลา และระยะเวลาไว้
Where	ทำที่ใด ระบุงานสถานที่ที่จะดำเนินการ
Who	ใครเป็นผู้ดำเนินการและจะดำเนินการกับใครให้ระบุงานไว้พร้อมกันหน้า
How	ทำอย่างไร ระบุงานวิธีดำเนินงานและขั้นตอนต่าง ๆ

นอกจากนี้ อัดัมและคิคคี (Adams & Dickey อ้างถึงใน ชุม สีสูช 2523 : 36-37) ไค้ให้หลักในการวางโครงการไว้ไค้คือ

1. สร้างความเกี่ยวข้องคือ ให้ทุกคนที่ร่วมทำงานได้เห็นปัญหาร่วมกัน
2. เลือกปัญหาที่จะแก้ ควร เป็นปัญหาที่เห็นว่าสำคัญและมีวิธีการที่แก้ไขได้
3. หาหนทางในการแก้ปัญหา
  - ก. ทำความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้
  - ข. แก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี โดยร่วมกันแก้ปัญหาโดยวิธีเหล่านั้น
  - ค. นำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการแก้ปัญหา
  - ง. อย่าความคัดลึนใจว่า วิธีแก้ปัญหาที่ค้นพบเป็นวิธีที่ดีที่สุด ควรยึดหลักการทดลองหาวิธีที่ดีกว่า

การทดลองหาวิธีที่ดีกว่า

จ. เมื่อคัดลึนใจเลือกวิธีการแล้วให้ทุกคนร่วมกันนำไปปฏิบัติ

4. ประเมินวิธีการและผลงานเพื่อปรับปรุงงานต่อไป (ประกาศ แสงเพชร 2521 : 121)

จากหลักของการวางโครงการนิเทศการศึกษาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ยึดหลักปัญหา การร่วมมือกันแก้ปัญหา การหาข้อมูล และการประเมินผลงานตามโครงการ เพื่อหาทางแก้ปัญหาให้สามารถสนองจุดมุ่งหมายได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการวางโครงการ

การวางโครงการจำเป็นต้องดำเนินไปตามขั้นตอน ศูนย์อินโนเทค (INNOTECT) (ชุม สีสุข 2523 : 38) ได้กำหนดขั้นตอนในการวางโครงการไว้โดยสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นตอนกำหนดความมุ่งหมาย เป็นขั้นพิจารณาแยกแยะความต้องการที่ยังคงเป็นปัญหาและกำหนดความมุ่งหมายที่สามารถประเมินได้
2. ขั้นการพิจารณาเลือก ได้แก่ การพิจารณาเลือกวิธีในการแก้ปัญหา
3. ขั้นการปฏิบัติและประเมินผล ได้แก่ การพิจารณารายละเอียดของโครงการ แผนงานทดลองปฏิบัติ และประเมินตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้
4. ขั้นการปรับปรุงและแก้ไข ได้แก่ การปรับปรุงรายละเอียดของแผนเพื่อให้การปฏิบัติได้ผลดียิ่งขึ้น

ที่กล่าวข้างต้นเป็นขั้นตอนการวางโครงการตามแนวความคิดของศูนย์-
อินโนเทค ส่วนวิจิตร วรุทบางกูร (อ้างถึงใน ชุม สีสุข 2523 : 38-39)
ได้ให้แนวคิดในการจัดขั้นตอนในการวางโครงการไว้เป็น 4 ขั้นตอนโดยย่อ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมโครงการ (Planning Preparation) เป็นขั้นรวบรวม
ข้อมูลศึกษาสภาพสิ่งแวดล้อม
2. ขั้นกำหนดโครงการ (Planning Formulation) ขั้นนี้ผู้วาง
โครงการจะนำข้อมูลและสภาพแวดล้อมที่ได้ศึกษามา นำมาเขียนเป็นโครงการ
อย่างเป็นทางการเป็นระบบระเบียบ
3. ขั้นปฏิบัติตามโครงการ (Planning Implementation) เป็นขั้น
ดำเนินการตามโครงการ ได้แก่ การสำรวจทรัพยากรที่กำหนดไว้ในโครงการ
ทำความเข้าใจกับผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง จัดสรรความรับผิดชอบ และให้กำลังใจ
แก่ผู้ปฏิบัติ
4. ขั้นประเมินผลโครงการ (Planning Evaluation) จัดประเมินผล
โครงการหลายวิธี ตลอดจนประเมินบรรยากาศในการทำงาน

ขั้นตอนในการวางโครงการ บางท่านได้นำเอาแนวความคิดในด้านการ
บริหารของกูลิค และเออร์วิก (Gulick & Urwick) (อ้างถึงใน ชุม สีสุข
2523 : 39-40) มาใช้ โดยเพิ่มขั้นตอนการสำรวจหาข้อมูลเป็นข้อแรก ดังนี้

1. การสำรวจสถานการณ์ (Surveying)
2. การวางโครงการกว้าง ๆ (Planning)
3. การกำหนดโครงการในรายละเอียด (Organising)
4. การกำหนดบุคลากรผู้ร่วมงาน (Staffing)
5. การมอบหมายแจกแจงงาน (Directing)
6. การประสานงานในการปฏิบัติตามโครงการ (Coordinating)
7. การเสนอรายงานการปฏิบัติ (Reporting)
8. การวางแผนใช้เงินอย่างรอบคอบ (Budgeting)

ขั้นตอนในการวางโครงการก็คือ กระบวนการวางโครงการทั้งหมด ตั้งแต่ เริ่มต้นไปจนจบโครงการแต่ละโครงการ โครงการบางโครงการเป็นโครงการต่อเนื่อง ไม่จบสิ้น โครงการประเภทนี้จะมีขั้นตอนอีกขั้นตอนหนึ่งเพิ่มขึ้น คือ หลังจากการประเมินผลโครงการแล้ว ก็จะมีการปรับปรุงโครงการให้เหมาะสม หลังจากนั้นจึงดำเนินการตามโครงการที่ได้ปรับปรุงใหม่นั้นต่อไป

ลักษณะโครงการที่ดี

การวางแผนที่ดีต้องอาศัยผลของการวิจัยเป็นหลัก แต่การวางแผนที่ไม่ดีนั้น มักใช้เฉพาะข้อมูลที่มีอยู่ และเท่าที่พอจะหาได้เพียงอย่างเดียว นอกจากผลการวิจัยต่าง ๆ แล้ว คำแนะนำและความคิดเห็นของบุคคลทุกฝ่ายถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นของฝ่ายวางแผนทั้งสิ้น (ภิญโญ สาธร 2514 : 149)

โครงการนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานตอบสนองจุดมุ่งหมายของการวางแผนการนิเทศการศึกษา โครงการนิเทศการศึกษาที่ดีจึงมีหลักการ คล้ายคลึงกับการวางแผนนั่นเอง นาฏเจลิยว สุมาวงศ์ (2516 : 93-101) ได้กล่าวถึงลักษณะของโครงการที่ดีไว้ 15 ประการดังนี้

1. โครงการนิเทศการศึกษาที่ดีต้องมีประสิทธิภาพ ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมงาน งานที่ปฏิบัติต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการศึกษา
2. ควรวางโครงการนิเทศการศึกษาจากสภาพที่ครูประสบอยู่ โครงการที่ไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถของครู สภาพการที่ครูประสบอยู่ จะเป็นโครงการที่ดีไม่ได้เลย
3. ควรวางโครงการให้ตรงกับความต้องการและปัญหาของโรงเรียน
4. ควรจัดโครงการให้สมาชิกที่เกี่ยวข้องได้ทำงานร่วมกัน โดยทำงานตามความสามารถและสติปัญญาของแต่ละบุคคล
5. ควรวางโครงการตามแนวประชาธิปไตย โดยยึดหลักความสามารถเฉพาะบุคคล นับถือศักดิ์ศรี คุณค่าของคน ร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน

6. โครงการนิเทศการศึกษาควรส่งเสริมให้มีการวิจัยผลงานที่ปฏิบัติในโรงเรียน นั่นคือควรมีการวิเคราะห์ วิจัยผลงาน เพื่อให้ผู้ร่วมงานได้ค้นหาวิธีที่ดีกว่า ความวิธีการวิทยาศาสตร์

7. โครงการที่ดีควรช่วยให้มีการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องกัน เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้หาทางปรับปรุงต่อไป ทั้งจะได้ทราบว่างานใดทำแล้ว เพียงใด ใดผิดพลาดใคร ควรปฏิบัติต่อไปอย่างไร

8. ควรจัดประสบการณ์ที่แปลก ๆ และกว้างขวาง และมีความหมายไว้ในโครงการ เนื่องจากการได้รับประสบการณ์ใหม่ทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ยังมีประสบการณ์มาก ความคิดความเข้าใจก็จะยิ่งกว้างขวางตามไปด้วย

9. โครงการที่ดีควรเปิดโอกาสให้ครูได้สร้างเสริมความสามารถ ความรับผิดชอบ และการเป็นผู้นำได้มากขึ้น

10. โครงการที่ดีควรช่วยให้มีการประเมินผลตนเองโดยสม่ำเสมอ ตามจุดมุ่งหมายของโครงการ อาจจะให้ผู้บังคับบัญชาร่วมประเมิน หรือผู้ร่วมงานร่วมกันประเมิน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามโครงการต่อไป

11. โครงการที่ดีควรต้องพิจารณาเรื่องความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตร โดยสม่ำเสมอ หมายถึง โครงการปรับปรุงชนิดและวิธีในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนทุกอย่างให้แก่เด็กเรียน ทั้งนี้เพราะหลักสูตรคือประสบการณ์ทุกอย่างที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน

12. โครงการที่ดีควรช่วยให้ครูได้ฝึกทักษะที่จำเป็นในอาชีพ เช่น ฝึกการประชุมกลุ่ม การศึกษาและใช้ข้อมูลปรับปรุงการศึกษา

13. โครงการที่ดีย่อมมีลักษณะช่วยให้ครูได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเป็นแนวทางในการช่วยเหลือ และถ้าหากครูทำได้ก็จะเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ครูต่อไป

14. โครงการที่ดีย่อมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อจะได้ร่วมกันทำงานในฐานะที่โรงเรียนเป็นสถาบันของสังคม

15. โครงการที่ดีควรช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกถึงความเจริญงอกงามด้วย ได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ กิจกรรมการนิเทศกว้างขวางขึ้น (นาฏเจสียว สุมาวงศ์ และคณะ 2516 : 93-101)

จากการพิจารณาลักษณะโครงการนิเทศการศึกษาที่ดี เห็นว่าควรเป็นโครงการที่มุ่งแก้ปัญหาการเรียนการสอน สนับสนุนความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรที่เกี่ยวข้องตลอดถึงชุมชน เป็นโครงการที่ร่วมมือกันทุกฝ่าย เป็นโครงการที่ปฏิบัติได้ ส่งเสริมให้ครูศึกษา ค้นคว้า และปรับปรุงศึกษานิเทศก์ด้วย

วิธีการจัดทำโครงการนิเทศการศึกษา

สิ่งที่จำเป็นในการจัดทำโครงการคือ จุดมุ่งหมายของโครงการ หลักการวางโครงการ ขั้นตอนการวางโครงการ และลักษณะโครงการที่ดี ถ้าจะให้สามารถวางโครงการปฏิบัติได้อย่างจริงจังก็คือ วิธีการจัดทำโครงการ ประกาศ แสงเพชร (ประกาศ แสงเพชร 2521 : 123-126) โค้สรุปประมวลไว้ดังนี้

ก. สิ่งที่ควรพิจารณาในการวางโครงการนิเทศ เนื่องจากงานนิเทศการศึกษาเป็นงานที่สลับซับซ้อน แผนงานของงานนิเทศการศึกษาจึงมีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพของปัญหา ทั้งแผนงานก็เป็นแผนระยะยาวและระยะสั้น ประกาศ แสงเพชร โค้เสนอแนวคิดของ อัดัมส์และดิกเคย์ (Adams and Dickey) (อ้างถึงใน ชุม สีสุธ 2523 : 42-45) ในการจัดทำโครงการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ใช้วิธีการนิเทศหลาย ๆ อย่างเพื่อให้สอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการของแต่ละบุคคล
2. เริ่มงานจากปัญหาของครู ไม่ใช่ปัญหาของศึกษานิเทศก์
3. ถ้าครูไม่เห็นปัญหา ชี้แจงให้ครูได้เห็นความจำเป็นในการปรับปรุงแก้ปัญหา
4. ยอมรับสภาพของครูตามที่เป็นจริง
5. ไม่ควรรับผิดชอบในการวางแผนแต่ผู้เดียว ให้ครูมีส่วนร่วมด้วย
6. ให้ครูเข้าใจปัญหาโดยการหาข้อมูลและการสอบถามจากครู
7. ให้ครูมีส่วนช่วยในการเลือกปัญหาที่จะศึกษา
8. เริ่มงานจากปัญหาที่มองเห็นทางแก้ไขได้
9. เมื่อเลือกปัญหาแล้ว ควรแน่ใจว่าครูหรือกลุ่มเข้าใจปัญหา

10. หาทางแก้ปัญหาจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง
11. รวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
12. วิเคราะห์ข้อเท็จจริงและเสนอวิธีแก้ไขปัญหที่อาจเป็นไปได้
13. เมื่อตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาแล้ว พยายามทำให้เกิดผล

ขึ้นมา

14. มุ่งโครงการพิเศษปรับปรุงโรงเรียนเป็นระบบ
15. ช่วยให้ทุกคนเห็นโครงการในแง่ส่วนรวมทั้งระบบ ไม่ใช่แค่และ

โครงการไม่สัมพันธ์กัน

16. ให้ครูได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบัญชีโครงการต่าง ๆ ของชุมชน และปัญหาที่องค์กรเหล่านั้นอาจจะช่วยได้

17. ช่วยให้ผู้ครูได้จัดทำกิจกรรมที่มีคุณค่า

18. ช่วยให้ผู้ครูได้ใช้แหล่งทรัพยากรของโรงเรียนและชุมชนในการ

ปรับปรุงการเรียนการสอน

19. ใช้ผู้เชี่ยวชาญในฐานะวิทยากร ไม่ใช่ผู้แก้ปัญหา

20. ทำรายการผู้เชี่ยวชาญในชุมชนไว้ที่โรงเรียนเห็นว่าอาจจะ

ช่วยได้

21. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานการวิจัยให้คณะทำงานได้ศึกษา

22. ตระหนักถึงปัญหาในด้านธุรกิจ แรงงาน การเกษตร และอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของท้องถิ่น

23. ใช้ความต้องการของโรงเรียนแต่ละโรงเรียนเป็นพื้นฐาน

ของโครงการพิเศษ

24. ไม่ควรใช้วิธีการมาตรฐานกับครูแต่ละคน ควรคำนึงถึงความ

ต้องการของแต่ละคน

25. วิเคราะห์โครงการพิเศษว่าทำงานกับโรงเรียนอย่างไร

26. ทำโครงการพิเศษให้กว้างขวางโดยการวางแผนระยะยาว

และคำนึงถึงโรงเรียนทั้งระบบ

27. ใช้วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ หลาย ๆ อย่าง

28. โครงการนิเทศควรจะเป็นกระบวนการหมู่ทั่วแบบประชาธิปไตย
29. วางแผนการประเมินผลไว้ในโครงการ
30. คำเนินการประเมินผลเป็นวงจร คือเริ่มตั้งแต่การวางวัตถุประสงค์
การพัฒนาโครงการ การดำเนินตามโครงการ การประเมินผล และการปรับปรุงโครง
การจากผลการประเมิน

ข. การใช้เทคนิคการนิเทศ ในการนิเทศตามโครงการควรใช้กิจกรรม
นิเทศวิธีต่าง ๆ เช่น

1. การปฐมนิเทศครูใหม่
2. การประชุมปฏิบัติการแบบต่าง ๆ
3. การประชุมกลุ่มก่อนเปิดโรงเรียนเพื่อวางแผนงาน
4. การประชุมกลุ่มขนาดใหญ่แบบต่าง ๆ
5. การประชุมกลุ่มขนาดเล็ก
6. การตั้งคณะกรรมการ
7. การใช้เอกสารการนิเทศต่าง ๆ
8. การใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา
9. การใช้ห้องสมุดและการรวบรวมเอกสาร ตำราและอุปกรณ์
10. การศึกษาเพิ่มเติมหรือการศึกษาภาคฤดูร้อน
11. การทัศนจร การดูงาน
12. การวิจัยปัญหาของท้องถิ่น
13. การศึกษาจากตำรา
14. การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม
15. การสาธิตการสอน การสังเกตการสอน หรือการไปสังเกตการสอน

ในโรงเรียนอื่น

16. การสอนตามวิธีการที่กำหนดไว้
17. การแนะนำเป็นรายบุคคลจากการเยี่ยมชมเรียน
18. การประชุมติดตามปัญหาหรือโครงการ
19. การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล

ค. การเขียนโครงการนิเทศการศึกษา วิธีการเขียนอาจจะใช้วิธีการต่าง ๆ ตามสภาพและความจำเป็นซึ่งแตกต่างกัน แต่ก็ควรยึดหลักของการเขียนที่ดี กรมสามัญศึกษา ได้กำหนดให้มีการเขียนโครงการนิเทศการศึกษาตามหัวข้อดังนี้

1. หลักการและเหตุผล
2. ความมุ่งหมาย
3. เป้าหมาย
4. ผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. ระยะเวลา
6. สถานที่
7. ผู้รับผิดชอบ
8. แผนปฏิบัติงาน
9. หลักฐาน เนื้อหาสาระ
10. วิธีติดตามและประเมินผล
11. งบประมาณ (ประกาศ แสงเพชร 2521 : 123-126)

นอกจากส่วนประกอบตามแนวคิดของกรมสามัญศึกษาแล้ว ยังมีบางเรื่องที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของโครงการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ชื่อโครงการ
2. หลักการและเหตุผล
3. วัตถุประสงค์
4. ขบวนการปฏิบัติตามโครงการ
5. วิธีดำเนินงานตามโครงการ
6. ผู้รับผิดชอบโครงการ
7. ระยะเวลาที่ใช้ในโครงการ
8. สถานที่
9. งบประมาณ
10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ปฏิบัติต้องวางโครงการ การปฏิบัติงานนั้นโดยอาศัยข้อมูลและผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย นำมาเป็นพื้นฐานใน การวางโครงการ แต่โครงการจะไม่สามารถอำนวยความสะดวก ใด ๆ ได้ หากไม่มีกิจกรรม ในการปฏิบัติให้บรรลุจุดประสงค์ของโครงการ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงกิจกรรม การนิเทศการศึกษาคงต่อไปนี้

การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน เป็นการนิเทศกันเองภายในโรงเรียน ซึ่งมีผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกัน เพื่อที่จะปรับปรุงงานต่าง ๆ อันเป็น การส่งเสริมประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน และนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป. : 92) ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศ ภายในโรงเรียนคือการทำงานที่ผู้บริหาร โรงเรียน ซึ่งได้แก่ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้า หมวดวิชา โดยความร่วมมือกับคณะครูภายในโรงเรียน ร่วมมือกันปรึกษาหรือเพื่อทำการ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วางแผนการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนปรับ ปรุงคุณภาพของบุคลากรในโรงเรียนให้ดีขึ้นตลอดเวลา นอกจากนี้ทางโรงเรียนอาจ เชิญวิทยากรและศึกษานิเทศก์มาร่วมมือด้วย

สงัด อุทรานันท์ (2527 : 1-2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการ- ศึกษาในโรงเรียนคือ กิจกรรมหรือกระบวนการศึกษาที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนโดย ความร่วมมือของบุคลากรทั้งหมดภายในโรงเรียนนั้น ๆ

อาคม จันทสุนทร (2527 : 2) ได้ให้ความหมายของการนิเทศที่หัวหน้า หมวดวิชาในโรงเรียนควรยึดถือ การนิเทศหมายถึงการกระทำทั้งในรูปของการบริหาร การอำนวยความสะดวก การชี้แนะ การตรวจสอบ การบริการต่าง ๆ ทางวิชาการ (ทางเทคนิค) การกระตุ้นและการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้ครูผู้ปฏิบัติทำงานอย่างเต็มที่ เพิ่มความรู้ ความสามารถ และให้ได้ผลถูกต้องทั้งปริมาณและคุณภาพ ผลที่ได้คือ ผลการเรียนของ นักเรียนหรือการศึกษาของเด็ก

จากความหมายของนักการศึกษาที่กล่าวไว้ในค่านิยมศึกษารายในโรงเรียนพอจะสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการศึกษาที่ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาภายในโรงเรียน พัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

งานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

แฮร์ริส (Harris 1963 : 201 - 212). ได้กำหนดงานที่สำคัญของงานนิเทศการศึกษาไว้ 10 ประการคือ

1. งานเกี่ยวกับค่านิยม ซึ่งเกี่ยวกับการวางโครงสร้างหลักสูตร ทำประมวลการสอน โครงการศึกษา กำหนดค้วผู้สอน วัน เวลา สถานที่และแบบวิธีสอน ตลอดจนสร้างเกณฑ์มาตรฐานการสอนและบรรจุน่วยกิตวิชาต่าง ๆ ลงในการสอน
2. การจักระบบการสอน โดยการแปลงหลักสูตรที่วางไว้มาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพนักเรียน
3. การคัดเลือกบุคลากรผู้สอน โดยเลือกสรรมาให้เหมาะกับงาน มีการค้นหา สอบคัดเลือกและเก็บรักษาทะเบียนเกี่ยวกับตัวบุคคล
4. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ออกแบบและจัดเตรียมบริบทที่ให้ความสะดวกและเหมาะสมกับผู้สอน รวมถึงการจัดวางแผนอาคารเรียนที่ถูกต้อง และมีเครื่องแสดงบอกที่เก็บบริบททางการศึกษาให้หยิบใช้ได้ง่าย
5. จัดวัสดุอุปกรณ์การสอน ตรวจสอบ และคัดเลือกวัสดุและอุปกรณ์การสอนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการสอน
6. การจัดอบรมครูประจำการ โดยจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้ครูก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นทางค่านิยมวิชาการ
7. จัดปฐมนิเทศครูใหม่หรือครูที่ย้ายมาใหม่ ให้รู้และเข้าใจในสิ่งที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เพื่อลดอุปสรรคและทำงานได้ผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

8. จัดบริการค่านอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย หลักการของการเรียน การสอนในโรงเรียน เช่น การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การจัดบริการ ค่านต่าง ๆ ให้ครูใช้สมรรถภาพของคนได้เต็มที่

9. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในทางที่เกี่ยวเนื่องกับการสอน ประกอบด้วย การแจ้งข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ แสวงหาและเลือกใช้ ทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน

10. การประเมินผล มีการวางแผนจัดระเบียบการประเมินผล และดำเนินการ ประเมินผลในทุกแง่ของโรงเรียนที่จะมีผลต่อการสอน

บิกลีย์ และอีแวนส์ (1964 : 105-106) ได้กล่าวถึงงานค่านพิเศษ ของอาจารย์ใหญ่ไว้คือ

1. สร้างบรรยากาศให้ครูแต่ละคนหรือกลุ่มแสดงความสามารถออกมา อย่างอิสระและปรับปรุงการเรียนการสอนร่วมกับบุคคลอื่น

2. ทำงานร่วมกับกลุ่มในการสร้างและดำเนินการให้เป็นไปตามปรัชญา ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีส่วนสอดคล้องกับปรัชญาของชุมชน

3. พัฒนาการสอน

4. พัฒนาหลักสูตร

5. ดูแลโครงการพิเศษภายในโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยดี

6. ดำเนินการวัดผลและประเมินผลโครงการ

7. ช่วยให้มีการจัดตั้งผู้เชี่ยวชาญในด้านการสอนและใช้คณะผู้เชี่ยวชาญนี้ ให้มีประสิทธิภาพ

8. รับผิดชอบในการจัดโครงการส่งเสริมความรู้แก่ครูในโรงเรียน

9. จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ในระหว่างครูและบุคคลอื่น ๆ

10. ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อุปกรณ์ หนังสือ และแหล่งวิชาการ

11. ช่วยให้มีการพัฒนาทางการศึกษาใหม่ ๆ ในท้องถิ่น

มาร์คส์. สตูปล์ และคิง-สตูปล์ (1971 : 100) กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของ
อาจารย์ใหญ่ด้านการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ช่วยเหลือครูในการวางแผน และสังเกตการสอนของครู
2. ประมุขนิเทศและแนะนำครูใหม่
3. ทำงานร่วมกับกลุ่มครูและครูเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการสอน
4. ช่วยครูในการจัดการ สอนให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล
5. เป็นผู้นำในการจัดประชุมครู
6. ช่วยในการ เลือกเครื่องมือ เครื่องใช้และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ
7. จัดให้มีการประสานงาน โดยกาารนิเทศ

เมซี บิสันชานนท์ (2525 : 216-217) กล่าวถึงหน้าที่หลักสำหรับ
ผู้บริหารที่จะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานกาารนิเทศดังนี้

1. ช่วยครูปรับปรุงการสอน
  - 1.1 ให้ครูเข้าใจเป้าประสงค์และแผนกำหนดการปฏิบัติงานของ
โรงเรียน
  - 1.2 ช่วยครูจัดทำแผนการสอนและทำความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร
  - 1.3 ช่วยครูในการปรับปรุงวิธีสอน
  - 1.4 กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูได้ประเมินผลตนเองในเรื่องการ
วางแผนการสอนและการใช้วัสดุอุปกรณ์
  - 1.5 ช่วยครูในการผลิตและใช้สื่อการสอน
  - 1.6 ช่วยครูในเรื่องวินัยของนักเรียน และสัมพันธ์ภาพกับผูปกครอง
  - 1.7 พัฒนาความรู้ ความมั่นใจและความรู้สึกปลอดภัยของครู
2. ช่วยครูให้เข้าใจเด็กให้รู้ถึงความแตกต่างกันของเด็กในด้านร่างกาย
อารมณ์ ปัญญา และอิตรากการเจริญเติบโตรวมทั้งเข้าใจการ เปลี่ยนแปลงในเรื่องความ
สนใจ ความพร้อมในการ เรียนรู้ของเด็ก ตลอดจนวินัยเกี่ยวกับความเจริญงอกงามและ
พัฒนาการของเด็ก รวมทั้งวิธีการนิเทศที่เหมาะสม

3. ไข่มุกลาภที่ชำนานูงานเฉพาะอย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความเจริญก้าวหน้าวิชาทำให้บุคลากรมีความชำนาญพิเศษเฉพาะอย่างเพิ่มขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องรับผิดชอบในการสร้างความมั่นใจว่าครูและนักเรียนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติงานและรับบริการจากผู้อำนวยการพิเศษเหล่านั้น

4. ปรับปรุงหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนต้องถือว่าการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานเบื้องต้นในการบริหาร การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาศักยภาพในตัวให้ถึงขีดสูงสุดและขณะเดียวกันผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นให้มีการทดลองให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ เทคนิคการสอนใหม่ ๆ อีกด้วย

ชญ แสงศักดิ์ (2515 : 10-20) ได้กล่าวถึงงานนิเทศของหัวหน้าหมวดวิชาว่า มีงานดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการก่อนเปิดภาคเรียน ร่วมจัดตารางสอน กำหนดชั้นเรียน ประชุมครูในสายวิชา
2. นิเทศการสอนแก่ครูในแขนงวิชา วิธีสอน พาคูไปสังเกตการสอน
3. จัดวัสดุอุปกรณ์การสอน ส่งเสริมให้ครูสร้างอุปกรณ์การสอน ให้ความสะดวกแก่ครูในการใช้อุปกรณ์การสอน
4. ประสานงานกับหัวหน้าหมวดวิชาอื่น ๆ เพื่อขอความช่วยเหลือทางวิชาการ
5. ส่งเสริมครูในสายวิชาให้ไปศึกษาต่อ เข้ารับการอบรม
6. ส่งเสริมครูให้เสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการเรียนการสอน

จตุพร จันทร์ (2527 : 5) ได้กล่าวถึงงานนิเทศที่หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องปฏิบัติมี 2 ลักษณะคือ

ก. งานประจำในงานนิเทศ เช่น การประชุมปรึกษาหารือกันโดยสม่ำเสมอ การประสานงานทางด้านวิชาการของหมวดวิชา การตรวจตราดูแล การปฏิบัติการสอน การบริการอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการสอนแก่ครู และการปรึกษาหารือแนะนำในเชิงปฏิบัติงานทั่วไป

ข. งานโครงการ คือการที่หัวหน้าหมวดวิชาวางแผนหรือกำหนดงานปรับปรุงวิชาการในหมวดวิชาร่วมกับครู โดยเน้นการเรียนการสอนที่ดีขึ้น การวางแผนงานจะเริ่มจากสภาพปัญหาการเรียนการสอนที่มีอยู่ในหมวดวิชา ตรงไหนเป็นจุดอ่อนหรือปัญหา แล้วทำโครงการขึ้นมาแก้ปัญหานั้นหรือเพื่อปรับปรุง แล้วพิจารณาหรือกำหนดเป็นโครงการสำหรับปฏิบัติ โดยระบุวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ใคร เป็นผู้ปฏิบัติ เวลา ที่ไหน วิธีการมีอะไรบ้าง ใช้จ่ายเงินหรือวัสดุอุปกรณ์อะไร เสร็จแล้วประเมินผลโครงการ เมื่อได้โครงการแล้วก็นำมารวมเป็นแผนปฏิบัติการของหมวดวิชาและอาจจัดทำร่างให้เห็นเป็นการปฏิบัติงานรวมทุกหมวดวิชาตลอดปีว่า เมื่อไรจะทำอะไรบ้าง

จากแนวความคิดของนักการศึกษาไทยและต่างประเทศพอจะสรุปเกี่ยวกับงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนได้ว่า งานนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่ผู้บริหารและครูได้ร่วมมือกันในด้านวางแผน ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านพัฒนาหลักสูตร ด้านจัดการเรียนการสอน ด้านอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ ด้านบริการพิเศษอื่น ๆ ด้านเกี่ยวกับชุมชน และด้านการประเมินผล เพื่อให้การเรียนการสอนของนักเรียนและครูบรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

การประเมินผลการนิเทศการศึกษา

เนื่องจากมีคำที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ส่วน คือ "การประเมินผล" กับ "การนิเทศการศึกษา" เมื่อแยกพิจารณาความหมายของคำเหล่านี้จะได้ดังนี้

"การประเมินผล" หมายถึง การดำเนินการที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การที่ค่าผลงาน บ่งชี้ วินิจฉัย และผสมผสาน
2. นำเอาผลการวัดมาชี้ราคาในขั้นสรุป
3. การนำข้อมูลหรือผลต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดประเมินค่า ที่ราคา
4. กระบวนการค้นหาหรือตัดสินค่าที่ต้องการทราบ โดยมีการเปรียบเทียบ

หลักเกณฑ์

5. นำเอาผลการเรียนหรือการศึกษาไปพัฒนาสมรรถภาพด้านต่าง ๆ

(พจนานุกรม สพร 2528 : 4)

"การนิเทศการศึกษา" หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน (สงัด อุทรานันท์ 2529 : 7)

ดังนั้น "การประเมินผลการนิเทศการศึกษา" จึงน่าจะหมายถึงผลสรุปคุณค่าของกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อนำเอาผลนั้นไปพัฒนาสมรรถภาพคณาจารย์ ให้อย่างยิ่งยง

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป. : 127) กล่าวถึง การประเมินผลงานทางการนิเทศ กระทำได้อย่างกว้างขวางและต้องใช้รูปแบบการประเมินผลหลายแบบ การประเมินหลายแบบและวิธีการหลายวิธีคือ

ประการที่หนึ่ง การประเมินผลโปรแกรมการสอนทั้งหมดของโรงเรียน เช่น ความก้าวหน้า และความสำเร็ของนักเรียน การศึกษา และการพัฒนาเกี่ยวกับหลักสูตร การจึคสนองความต้องการของนักเรียนและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ใช้การนิเทศ

ประการที่สอง ผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศแต่ละคนประเมินผลตนเอง รวมทั้งบุคคลที่อยู่ในอาชีพเดียวกัน ประเมินผลให้

สงัด อุทรานันท์ (2529 : 179-190) กล่าวถึงการประเมินผลการนิเทศ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการนิเทศการศึกษา เป็นขั้นที่มีความสำคัญซึ่งจะทำให้ทราบว่าการปฏิบัติการนิเทศได้บรรลุเพียงใด มีหลักการใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. หลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการประเมินผลการนิเทศการศึกษา
  - 1.1 ผู้รับผิดชอบ
  - 1.2 ขอบเขตของการประเมินผลการนิเทศ
  - 1.3 วิธีดำเนินการประเมินผลการนิเทศ
2. ผลที่เกิดขึ้นจากการนิเทศ
  - 2.1 สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน
  - 2.2 กระบวนการทำงานร่วมกับผู้รับการนิเทศ

3. ตัวแปรที่เกิดจากการนิเทศซึ่งควรทำการประเมิน
  - 3.1 ตัวแปรที่เป็นผลซึ่งเกิดจากการนิเทศ
  - 3.2 ตัวแปรที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการนิเทศ
4. การประเมินโครงการนิเทศการศึกษา
  - 4.1 ผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Output) ที่ได้จากการนิเทศ
  - 4.2 กระบวนการดำเนินงาน (Process)
  - 4.3 ปัจจัยป้อนเข้า
5. เทคนิควิธีการประเมินผลการนิเทศการศึกษา
  - 5.1 การประเมินผลการนิเทศโดยใช้เครื่องมือ
  - 5.2 การประเมินผลโดยการประชุม
6. การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการนิเทศ
  - กรณีที่ 1 เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย
  - กรณีที่ 2 ไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือมีจุดบกพร่อง
  - กรณีที่ 3 ปรับปรุงวิธีการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ให้เหมาะสม

กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

กิจกรรมการนิเทศการศึกษาคือเป็นลักษณะ วิธีการ หรือแนวทางปฏิบัติที่จัดให้มีขึ้นในแต่ละงานของการนิเทศการศึกษา ซึ่งอาจจะออกมาในรูปการวางแผนปรับปรุง ส่วนประกอบทุกประการ ของโรงเรียน ซึ่งมีผลต่อกระบวนการ เรียนการสอน เช่น อาคารเรียน คุรุภัณฑ์ อุปกรณ์การสอน การจัดองค์การและการบริหาร โรงเรียน หลักสูตร วิธีสอนของครู บุคลิกภาพ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้งานนิเทศการศึกษาคำเนินไปได้ ค้ำยัน และบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา หรือนโยบายการศึกษาของชาติต่อไป ดังนั้น หากจะมีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษาในระดับอำเภอและกิ่ง อำเภอแล้ว ก็ควรจะรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาไว้ให้ ถ่องแท้ยิ่งกว่านี้ จึงจะทำให้งานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอ ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย

ไคมีผู้ให้ความหมายของกิจกรรมการนิเทศไว้หลายท่าน กล่าวคือ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2521 : 4) กล่าวว่าไว้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ เป็นหัวใจ หรืองานหลักที่จะจัดให้มีขึ้นในการนิเทศการศึกษา งานนิเทศการศึกษาจะสำเร็จได้ก็ด้วยการจัดกิจกรรมขึ้นในการนิเทศให้เป็นระเบียบ ถูกต้องตามโปรแกรม วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป. : 45) ได้กล่าวถึงหลักการในการนิเทศศึกษานั้น เรายึดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างมีระบบระเบียบ โดยการวางโครงการในสถานศึกษาและโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อจากอาศัยกิจกรรมเป็นหลัก อาคม จันทสุนทร (2527 : 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมในการนิเทศคือ กิจกรรมที่หัวหน้าหมวดวิชาจะต้องทำกับครูในหมวดวิชา เพื่อให้ครูเกิดความรู้ ความคิด ทักษะคติ ความรู้สึกที่ดี และทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานหรือการจัดการ เรียนการสอนดีขึ้น ซึ่งสามารถจัดทำเป็นกิจกรรมในรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ ไค้มากมาย ซึ่งเป็นกิจกรรมทั้งในงานประจำและงานโครงการ และสังคม อุหรานันท์ (2529 : 61) ได้กล่าวถึงกิจกรรมสำหรับการนิเทศ ซึ่งถือเสมือนสื่อหรือพาหนะสำคัญที่จะทำให้ผู้รับการนิเทศได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย

ในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอนั้น มีวิธีการต่าง ๆ อยู่หลายประการ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานนั้นบรรลุผลความมุ่งหมาย โดยผู้ปฏิบัติจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับสภาพของหน่วยงาน งาน บุคลากร และสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น งานนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและกิ่งอำเภอจะประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหวังก็ต่อจากอาศัยกิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมไปใช้ในงานนิเทศการศึกษา ไค้มีนักการศึกษาหลายท่านได้รวบรวมเรื่องกิจกรรมการนิเทศไว้ รวมทั้งทัศนะต่าง ๆ ไว้ด้วย คือ

ชุม สีสุข (2523 : 46-76) ได้กล่าวถึงกิจกรรมในการนิเทศการศึกษาของมาร์คัส สตูปส์ และคิงส์สตูปส์ มีดังนี้คือ 1) การประชุมครูในโรงเรียน 2) การเยี่ยมนิเทศ 3) เอกสารวิชาชีพ 4) ห้องสมุดวิชาชีพ 5) ศูนย์อุปกรณ์หรือศูนย์หลักสูตร กิจกรรม เหล่านี้มาร์ค สตูป และคิงส์สตูป ได้เสนอไว้ในลักษณะของกิจกรรมการนิเทศในโรงเรียนแต่ยังเป็นกิจกรรมการนิเทศการศึกษาทั่วไป และได้

เสนอแนะกิจกรรมการนิเทศการศึกษาเพิ่มเติมอีกดังนี้คือ 1) การมอบหมายงานให้ครูปฏิบัติ 2) การสาธิตการสอน 3) การพัฒนาหลักสูตร 4) การพัฒนาคู่มือการสอน 5) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาในท้องถิ่น 6) การประชุมปฏิบัติการ 7) การเขียนชั้นเรียน 8) การอ่านเอกสารวิชาชีพ 9) การสำรวจชุมชน นอกจากนี้ มาร์ค สตูป และคิงสตูปส์ (อ้างถึงใน ชุม สีสุข 2523 : 49-50) กล่าวถึงความเห็นของ บาร์ เบอร์ตัน และบรัคเนอร์ (อ้างถึงใน ชุม สีสุข 2523 : 49) เกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาคือว่า กิจกรรมการนิเทศการศึกษามองออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้เป็น 2 กลุ่มคือ กิจกรรมสำหรับกลุ่มและกิจกรรมสำหรับรายบุคคล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้คือ

1. กิจกรรมสำหรับกลุ่ม
  - ก. กิจกรรมปฏิบัติ
  - ข. กิจกรรมการสอน
  - ค. กิจกรรมการสังเกต
2. กิจกรรมสำหรับรายบุคคล
  - ก. กิจกรรมปฏิบัติ
  - ข. กิจกรรมสอน
  - ค. กิจกรรมการสังเกต

นอกจากนี้ ชุม สีสุข (2523 : 50-51) ยังได้รวบรวมเรียบเรียงเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมารวมไว้ ซึ่งจะได้นำเสนอในรายละเอียด เช่น ของ เบอร์ตัน และบรัคเนอร์ (อ้างถึงใน ชุม สีสุข 2523 : 50-51) ได้จัดเรียงลำดับกิจกรรมที่ใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นกลุ่มใหญ่ไปหา กลุ่มย่อยและเป็นรายบุคคล เขาได้แบ่งกิจกรรมการนิเทศการศึกษาดังกล่าวออกเป็น 19 ประเภทดังนี้

1. การประชุมปรุมนิเทศครูใหม่
2. ประชุมวางแผนก่อนเปิดภาคเรียน (ซึ่งมักจะจัดร่วมกับการจัดปรุมนิเทศครูใหม่)
3. การประชุมปฏิบัติการแบบต่าง ๆ

4. การประชุมขนาดใหญ่ เช่น การประชุมระดับชาติ ระดับเขต ระดับจังหวัด
5. การประชุมกลุ่มย่อย คณะศึกษา การสัมมนากลุ่มย่อย
6. คณะกรรมการปฏิบัติงาน
7. เอกสารการนิเทศการศึกษาและเอกสารอื่น ๆ
8. โสตทัศนอุปกรณ์
9. จัดห้องสมุดวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ และห้องอ่านหนังสือ
10. การจัดหลักสูตรอบรมระยะยาวหรืออบรมภาคฤดูร้อน
11. การจัดทัศนศึกษาและการดูงาน
12. การศึกษาวิจัย ทดลอง วัสดุหรือวิธีการใหม่ ๆ
13. การศึกษาหาความรู้ โดยการอ่าน
14. การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม
15. สาธิตการสอน การสังเกตการสอน การเยี่ยมเยียนการสอนสังเกตการสอน

ของครู

16. การสอนตามที่กำหนด
17. ให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ภายหลังจากการเยี่ยมนิเทศหรือตามที่ครูขอร้อง (โดยมากจะเป็นปัญหาการเรียนการสอน)
18. ประชุมปรึกษาหารือ ติดตามผล ปัญหาที่ร่วมกันศึกษาหรือโครงการปฏิบัติงานอาจจะเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย
19. ให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับปัญหาส่วนตัวหรือวิชาชีพ

กวินน์ (Gwynn 1964 : 326 - 327) ได้ศึกษาค้นเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศ การศึกษาค้น เขาเรียกกิจกรรมการนิเทศการศึกษาเป็นเครื่องมือการนิเทศ (Devices used in Supervision) และได้แบ่งกิจกรรมการนิเทศการศึกษาออกเป็นสองกลุ่ม เช่นเดียวกัน โดยแบ่งเป็นกิจกรรมที่ใช้นิเทศครูเป็นกลุ่ม (Group Device) และกิจกรรมที่ใช้นิเทศครูเป็นรายบุคคล (Individual Devices) เขาได้แยกกิจกรรมไว้ดังนี้

กิจกรรมที่ใช้เทคนิคครูเป็นกลุ่ม (Group Devices)

1. กรรมการกลุ่มทำงาน (Committee)
2. หลักสูตรระยะสั้น (Course Work)
3. ห้องปฏิบัติการหลักสูตร (Curriculum Laboratory)
4. การอ่าน (Directed Reading)
5. การสาธิตการสอน (Demonstration Teaching)
6. ทัศนศึกษา (Field Trip for Staff Personal)
7. ฟังคำบรรยาย (Institutes and Lecture)
8. อภิปราย (Panel and Forum Discussion)
9. ห้องสมุดวิชาชีพ (Professional Libraries)
10. องค์กรวิชาชีพ (Professional Organization)
11. เอกสารการนิเทศ (Supervisory Bulletins)
12. การประชุมครู (Teacher Meetings)
13. การประชุมกลุ่มและการประชุมปฏิบัติการ (Workshop or Group Conferences)

กิจกรรมที่ใช้เทคนิคเป็นรายบุคคล (Individual Devices)

1. การสังเกตการสอน (Classroom Observation)
2. การทดลองในห้องเรียน (Classroom Experimentation)
3. การร่วมปรึกษาหารือ (Conference : The Interview)
4. การเยี่ยมเยือนและการสังเกตการสอน (Intervisitation and Observation)
5. เลือกสรรวัสดุอุปกรณ์การสอน (Selection of Materials for Teaching)
6. การประเมินผลตนเอง (Self - Evaluation)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษา
บุรุษยก แสงสิริกุล (2512 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาน้ำที่และ
ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง กระทรวงศึกษาธิการ" โดยศึกษาจาก
ผู้บริหาร 47 คน ศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง 100 คน รวม 147 คน พบว่า น้ำที่
และความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ทั้งในแง่ปฏิบัติและอุดมคติ ซึ่งมีลำดับความสำคัญ
อยู่ในระดับสูง ได้แก่

1. จัดประชุมสัมมนาและฝึกอบรมครูประจำการ
2. พัฒนาคู่มือครู หลักสูตร โครงการสอนและประมวลการสอน
3. ช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการ
4. สำรวจปัญหาและอุปสรรคทางการนิเทศการศึกษา
5. นิเทศการใช้คู่มือครู หลักสูตร โครงการสอนและประมวลการสอน
6. นำผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์มาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน
7. ตรวจและนิเทศงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
8. วางโครงการนิเทศการศึกษา
9. ทดลองและค้นคว้าเทคนิควิธีสอนใหม่ ๆ
10. สำรวจปัญหาและอุปสรรคการเรียนการสอน
11. ให้คำปรึกษาแก่ครู เป็นรายบุคคลและเป็นหมู่คณะ
12. สังเกตการสอนของครูและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอน
13. นิเทศและติดตามผลงานของศึกษานิเทศก์และครู
14. เสนอแนะการใช้อุปกรณ์ทางการเรียนการสอน

ใน พ.ศ. 2515 ชีรเทพ ทองสถิตย์ ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครู
ประถมศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์" ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการนิเทศ
การศึกษา เขาพบว่า กิจกรรมที่ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติน้อยได้แก่ การตรวจเยี่ยมโรงเรียน
การเยี่ยมชั้นเรียน การสังเกตการสอน การประชุมครู การแนะนำค่านิยมการเรียนการสอน
การพบปะสังสรรค์กับคณะครู ส่วนกิจกรรมการนิเทศการศึกษาที่ครูต้องการคือ การเยี่ยม
ชั้นเรียน การสังเกตการสอน แนะนำวิธีสอนการใช้อุปกรณ์ การประเมินผล ปัญหาค่านิยม

การเรียนการสอนเป็นรายวิชา การบรรยายทางวิชาการและกิจกรรมค้ำยันสนทนาการ
ประกอบการอบรมทางวิชาการ

ใน พ.ศ. 2520 ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ ได้วิจัยเรื่อง "การปฏิบัติงานของ
ศึกษานิเทศก์ในเขตการศึกษา 1" โดยยึดหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามระเบียบกระทรวง
ศึกษาธิการว่าด้วย ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พ.ศ. 2519 เขาพบว่า ศึกษานิเทศก์
ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. ปฏิบัติงานค้ำยันอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย
2. จัดประชุมอบรมครู
3. จัดประเมินผลงานค้ำยันวิชาการ
4. ปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรม

ทางการศึกษา

5. นิเทศการสอนและการบริหารการศึกษา
6. การพิจารณาหรือพัฒนาหลักสูตรแบบเรียน
7. การจัดทำคู่มือครูและเอกสารทางวิชาการ อุปกรณ์ประกอบการเรียน

การสอน

8. ตรวจสอบและควบคุมสถานศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่
9. เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่กรมสามัญศึกษา
10. ศึกษาทดลองวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน

จากเอกสารและรายงานการวิจัยทั้งหมดดังกล่าวแล้ว พอสรุปได้ว่า
การนิเทศการศึกษาคือ การปรับปรุงช่วยเหลือการดำเนินงานทุกอย่างของโรงเรียน
ทั้งนี้โดยมีโครงการปฏิบัติอย่างมีระบบระเบียบ และกำหนดวิธีการปฏิบัติให้บังเกิดผล
ตามจุดหมายของโครงการ

วิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามโครงการก็คือ กิจกรรมการนิเทศการศึกษานั้นเอง เพื่อให้ได้ผลตามจุดหมายของโครงการดังกล่าวแล้ว ศึกษานิเทศก์ต้องปฏิบัติ
กิจกรรมต่าง ๆ หลายประเภทตามลักษณะของงานที่ปฏิบัติ เช่น งานการฝึกอบรมครู

ประจำการ ศึกษาพิเศษอาจต้องใช้กิจกรรมการประชุม การประชุมกลุ่มย่อย การสาธิต การทดลองปฏิบัติจริง การอภิปราย การจัดนิทรรศการ การจัดทัศนศึกษา การใช้อุปกรณ์ โสตทัศนศึกษา และกิจกรรมอื่น ๆ อีกด้วย

อุทัย สร้อยสุข (2520 : 225-226) วิจัยเรื่อง "หน้าที่ค้ำจุนการนิเทศ การศึกษาของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา" ในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศ ซึ่งอาจารย์ใหญ่ส่วนมากไม่เคยปฏิบัติเลยได้แก่ การจัดสัมมนาครู เกี่ยวกับวิธีสอนร่วมกับ โรงเรียนใกล้เคียง จัดครูไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น การสาธิตการสอน การวิเคราะห์และ ประเมินค่าแบบเรียน การหาข้อมูลจากบุคลากรท้องถิ่นเกี่ยวกับเนื้อหาเพื่อปรับปรุงหลักสูตร การวิจัยค้ำจุนการเรียนการสอน การออกแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครู

กฤษณี น้ำเพชร (2521 : ๑) วิจัยเรื่อง "วิธีปฏิบัติในการนิเทศการศึกษา ภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมนิเทศการศึกษา" พบว่า ผู้บริหารและครูปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย คือ การนิเทศการสอน การส่งเสริมวิชาตติร แก่ครู กิจกรรมเสริมหลักสูตร การใช้โสตทัศนอุปกรณ์ สิ่งนี้อ่านวยความสะดวกและห้อง สมุด การประเมินผลและการสร้างขวัญของครู ส่วนในค้ำจุนการพัฒนาหลักสูตรผู้บริหารมี ความเห็นว่าปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ส่วนครูปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อยที่สุด

ชัชวาลย์ อำนวยชัย (2521 : 75-76) วิจัยเรื่อง "การบริหารการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 8" ได้วิเคราะห์ความเห็นของครูฝ่ายวิชาการ ว่าโรงเรียนมีการปฏิบัติน้อยและน้อยมากในเรื่อง การสังเกตการสอนขณะที่ครูกำลังสอน การนำผลการสอนแต่ละวิชามาวิเคราะห์เพื่อประเมินผล การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาอบรม เกี่ยวกับวิธีการสอนใหม่ ๆ และการจัดครูเข้าไปดูเพื่อนครูห้องอื่นสอน

วินัย ทะสติกัย (2523 : ๑-๑) วิจัยเรื่อง "สำรวจการปฏิบัติจริงในการ นิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 2" พบว่า ในค้ำจุนการ ปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศการศึกษาผู้บริหารและครูอาจารย์มีความเห็นตรงกันว่า ปฏิบัติ อยู่ในเกณฑ์น้อยคือ การปฏิบัติในค้ำจุนกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหารและครูอาจารย์ มีความเห็นขัดแย้งกัน โดยที่ผู้บริหาร เห็นว่ามีการปฏิบัติน้อย แต่ครูอาจารย์เห็นว่า

ปฏิบัติน้อยที่สุดได้แก่ การปฏิบัติในด้านการนิเทศการสอน การปฏิบัติการณ์พิเศษในชั้น การประเมินผล ข้อที่ผู้บริหารมีความเห็นว่าปฏิบัติมากแต่ครูเห็นว่าปฏิบัติน้อยได้แก่ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และห้องสมุด

เสาวภา เชาวน์ชลากร (2525 : 245-246) วิจัยเรื่อง "การจกการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง สังกัดกองการมัธยมศึกษา" พบว่า กิจกรรมหลักที่เหมาะสมกับงานนิเทศภายในโรงเรียนคือ การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ การใช้เอกสารให้ความรู้ การประชุมปรึกษาหารือ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การให้คำแนะนำ การพบปะสังสรรค์ และการจัดนิทรรศการ

ประสงค์ สังขะไชย (2526 : จ-ฉ, 133-136) วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครู เกี่ยวกับการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4" พบว่า ผู้บริหารและครูเห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่ควรจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน 8 งาน คือ งานด้านการวางแผนนิเทศ งานด้านพัฒนาบุคลากร งานด้านพัฒนาหลักสูตร งานด้านการจัดการเรียนการสอน งานด้านจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุอุปกรณ์ งานด้านบริการพิเศษอื่น ๆ งานด้านเกี่ยวกับชุมชน และงานด้านประเมินผล ส่วนปัญหาอุปสรรคพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติการณ์พิเศษการศึกษาเป็นครั้งคราว ไม่มีระบบแบบแผน

นิวัตร นาคะเวช (2528 : ง-จ) วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4" พบว่า 1) ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4 เกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาพบว่า มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนดังนี้ การระดมสมอง การดำเนินงานในรูปคณะกรรมการ การประชุมปฏิบัติการ การใช้เอกสารให้ความรู้ การอภิปราย การให้ครูเสนอข่าวสารและบทความ การจัดทัศนศึกษา การฝึกอบรม การสัมมนา การสาธิต การสังเกตการสอน การสัมภาษณ์ การจัดนิทรรศการ การสมาคมและสันทนากการ การใช้แบบสอบถามหรือแบบสำรวจ การทดสอบและวิจัย 2) เปรียบเทียบความคิดเห็น

ของผู้บริหารและครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 4 พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการนิเทศการศึกษาไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย 3) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษา พบว่า โรงเรียนชาคบุคกลางที่มีความรู้ความเข้าใจ ชาควิทยากร และผู้เชี่ยวชาญ ชาคการนิเทศและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ครูชาคการยอมรับและศรัทธา ต่อผู้นิเทศ ครูไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมการนิเทศ รวมทั้งขาดงบประมาณและวัสดุในการจัดกิจกรรมการนิเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย